

Софіянчук Олександр, здобувачі вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Чорний Олег, здобувачі вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олексенко Володимир Григорович, викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПРОГАЛИН ЗАКОНОДАВСТВА ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ

В п. 4 ст. 261 КПК України зазначено перелік кореспонденції, яка підлягає арешту (листи усіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами), проте наведений перелік не є вичерпним, а лише орієнтовним. Тому, Пленум Верховного Суду України «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина» вказує на те, що при визначенні видів кореспонденції, які підлягають арешту, необхідно враховувати положення ст. 1 Закону України «Про поштовий зв'язок».

Варто звернути увагу на те, що негласна слідча (розшукова) дія (далі - НСРД), яка розглядається, може бути спрямована лише на матеріальну кореспонденцію, тобто таку, що існує як матеріальний носій передання інформації між особами. Така пошта може бути письмовими чи речовими доказами. Зняття інформації з електронних повідомлень, що пересилають (передають) засобами зв'язку складає іншу окрему НСРД.

Відповідно до п.1.11.3 Інструкції [6], арешт кореспонденції полягає в забороні установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора. Отже, за змістом накладення арешту на кореспонденцію означає тимчасову заборону отримувати та розпоряджатися цією кореспонденцією

Огляд і виїмка кореспонденції за положеннями, що містяться в п. 1.11.4 Інструкції [6], являють собою негласне відкриття та огляд затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмку або зняття копії чи отриманні зразків, нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і

речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

Фактичною підставою проведення досліджуваної НСРД є встановлені під час розслідування дані, які надають можливість припустити, що в певній кореспонденції містяться відомості, документи чи об'єкти, які мають істотне значення, і ці дані отримано у визначений процесуальним законом спосіб. Формальною підставою є ухвала слідчого судді за клопотанням прокурора, або слідчого, погодженим із прокурором, щодо проведення дій з накладення арешту на кореспонденцію, її огляду та виїмки як структурних елементів цієї НСРД.

У ст. 261 КПК не конкретизується, кореспонденція яких саме осіб може бути арештована, що науковцями вважається істотним недоліком законодавства з досліджуваного питання. Найбільш вагомою у вирішенні даного питання є пропозиція Савляка І. Г. [8], який зазначає, що ч. 2 згаданої статті необхідно викласти в наступній редакції: «Арешт на кореспонденцію накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція підозрюваного іншим особам або інших осіб підозрюваному може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають для нього істотне значення» [6].

За такого підходу, арешту підлягає кореспонденція осіб, які надсилають її підозрюваному або яким підозрюваний сам надсилає кореспонденцію. Арешт не може бути накладений на кореспонденцію обвинуваченого, оскільки дана НСРД може проводитися лише на стадії досудового розслідування, а статус обвинуваченого особа набуває після її закінчення.

Порядок проведення арешту, огляду та виїмки кореспонденції встановлюється ст. ст. 261-262 КПК України. Згідно з наведеною нормою, до обов'язкових учасників накладення арешту на кореспонденцію під час її огляду чи виїмки належить також представник установи, якій доручено здійснювати контроль і затримувати кореспонденцію.

Цією установою має бути поштова установа, що надає послуги поштового зв'язку. Водночас у законі не визначено, якого саме представника залучають до огляду та виїмки кореспонденції - керівника, безпосереднього виконавця доставки кореспонденції чи іншого працівника. Керівники та працівники установ зв'язку зобов'язані не розголошувати факт проведення НСРД чи отриману в результаті її проведення інформацію. Слідчому необхідно попередити їх про цей обов'язок.

Спеціаліст може бути залучений для забезпечення безпеки учасників огляду під час розкриття та безпосереднього огляду конвертів, бандеролей, посилок, що можуть містити сильнодіючі, отруйні, вибухові речовини, пристрої тощо, для з'ясування змісту тексту листа, надісланого з-за кордону, надання допомоги слідчому в знятті копій чи отриманні зразків об'єктів, що пересилають, нанесенні на виявлені речі й документи спеціальних позначок,

обладнання їх технічними засобами контролю тощо. При цьому доцільним є залучення криміналіста, який може надати допомогу слідчому у відкритті (а в подальшому - закритті) упаковки затриманої кореспонденції без порушення захисних засобів, у огляді кореспонденції на предмет виявлення слідів рук, мікрооб'єктів, слідів біологічного походження, слідів повної або часткової підробки документів, виявлення тайнопису тощо.

У юридичній літературі зазначається, що в клопотанні до слідчого судді про дозвіл на накладення арешту на кореспонденцію, слідчий також має звернутися до слідчого судді не лише щодо надання дозволу на безпосереднє накладення арешту на кореспонденцію конкретної особи в певній установі зв'язку протягом необхідного для успішного проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії строку, а й щодо зобов'язання керівника цієї установи здійснювати контроль і затримувати кореспонденцію особи та протягом доби повідомляти про це слідчого. Проте, в КПК України прямо не вказується обов'язок керівника установи зв'язку здійснювати контроль і затримувати кореспонденцію особи; не зазначено і строк повідомлення слідчого про надходження кореспонденції. Саме тому важливою є організація належної взаємодії між слідчим і керівником установи зв'язку, оскільки, яка буде сприяти проведенню даної НСРД.

Арешт, огляд і виїмка кореспонденції не часто застосовується слідчими на практиці, тому що регламентація цієї НСРД має багато недоліків. Деякі положення є застарілими та не відповідають рівню автоматизації установ зв'язку. Порядок проведення НСРД, зазначений в КПК України орієнтований на арешт кореспонденції, яка доставляється «Укрпоштою». Сучасні та більш популярні служби доставки кореспонденції, такі як «Нова пошта», «Meest Express», «Ін тайм», та інші використовують автоматизовані системи відстеження клієнтом відправлень та повідомлення про їх прибуття до пункту призначення, що значно ускладнює збереження негласності затримки кореспонденції. Також проблемою стає те, що на відміну від «Укрпошти», де за адресою чітко визначено відділення пошти, яке отримає необхідну кореспонденцію, доставка іншими службами відбувається в будь-яке відділення за бажанням клієнта.

Роблячи підсумок вищевказаного, можна зазначити, що проблематика у проведенні даної НСРД на сьогоднішній день залишається досить актуальною і потребує подальшого наукового дослідження.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення : 26.02.2020).

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення : 26.02.2020).

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 27.02.2020).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2409> (дата звернення : 03.04.2020).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення : 06.02.2020).

6. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, М-тва внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, М-тва фінансів України, М-тва юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення : 20.02.2020).

7. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства //

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08#Text>

8. Савляк І. Г. Таємниця спілкування як засада кримінального провадження: дис. ... канд. юр. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 229 с. URL : http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8137/1/Dis_savliak_06112018.pdf (дата звернення : 24.03.2020).